

СЛОБОДАН ПРОДИЋ*
Српска православна Епархија
далматинска
Шибеник, Република Хрватска

УДК 323(497.11):271-222(497.11)

Прегледни рад
Примљен: 11.12.2018
Одобрен: 19.01.2019
Страна: 383-394

СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА КАО ЦРКВА ДИЈАСПОРЕ ПРЕД ИЗАЗОВИМА СВАКОДНЕВИЦЕ ЖИВОТА

Сажетак: Реалност Српске Православне Цркве између осталог јесте да је број њених митрополија и епископија у иностранству већи од броја митрополија и епископија унутар граница Републике Србије. Ова ситуација настала је низом догађаја у различитим периодима историје, а оно што је битно нагласити, реч је о процесу који наставља да траје. У овом раду покушаћемо да изложимо кратак пресек настајања ове појаве, а такође и да укажемо на неке специфичне елементе везане за живот појединих митрополија и епископија СПЦ у расејању.

Кључне речи: Српска православна црква, црквена дијаспора, Република Србија, међународни односи

Историографске напомене о настанку СПЦ

Српска православна црква (у даљем делу текста СПЦ) као аутокефална архиепископија постоји од 1219. године. Она је настала кроз дијалог и договор световне власти средњовековне Србије и Византије, као и кроз дијалог и договор Саве Немањића са тадашњим Архиепископским Сабором Васељенске патријаршије и васељенским патријархом Манојлом Првим Цариградским. 1346. године, у време краља Стефана Уроша Четвртог Душана Немањића, српска архиепископија бива уздигнута на ниво патријаршије са седиштем у пећи. Пропаст средњовековне српске државе оставља траг и на Пећку патријаршију. Наиме, она је 1459. године укинута и престаје да постоји све до 1557. године. Ферманом султана Мустафе Трећег из 1776. године долази до укидања Српске патријаршије и СПЦ поново потпада под јурисдикцију Цариградске патријаршије. Последица великих сеоба Срба ка просторима северно од Саве и Дунава јесте и постојање два црквена седишта - Карловачке митрополије (од 1773. године) и Београдске митрополије која је од 1832. године проглашена за ауто-

---

* porodicaprodic@gmail.com

номну, а од 1879. године је аутокефална. У административном смислу, настањак Карловачке митрополије представља први значајан корак у стварању црквене дијаспоре, док је проглашење аутономије Београдске патријаршије од великог значаја у смеру поновног остваривања самосталности СПЦ.

Након Првог светског рата и настанка нове државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а потом и Краљевине Југославије, 1920. године долази до уједињења СПЦ.¹

Територијално уређење СПЦ у периоду до краја Другог светског рата

Попут других канонски признатих аутокефалних цркви, тако је и СПЦ, још од 1219. године, сачињена од епископија.

Епископије или епархије представљају црквено-административну целину сачињену од парохија (црквених општина) и манастира, а на њеном челу налази се епископ (архијереј, владика).

Митрополије су такође црквено-административна целина, али таква која је сачињена од више епископија. За разлику од неких других православних цркви (као на пример Румунске православне цркве или Руске православне цркве). СПЦ не примењује митрополијски систем који подразумева одређену аутономију митрополија.

Под утицајем дешавања на међународној политичкој сцени, кроз историју СПЦ имала је различит број епископија. У времену средњег века, у зависности од тога у којој се мери увећавала или смањивала тадашња Србија, повећавао се или умањивао број епископија. Сачувани историјски извори из периода до 1463. године омогућавају нам да пратимо постојање 23 епископије СПЦ.² У периоду од 1557. до 1766. године све је израженија пракса уређења нових епархија у правцу кретања сеоба српског народа. Када је реч о броју епископија, обновљена СПЦ у једном тренутку имала је око 40 епископија.

Одлазак значајног броја Срба на просторе северно од Саве и Дунава у време патријарха Арсенија Трећег (Чарнојевића) иницирао је организовање једне аутономне црквене области - Карловачку митрополију. У оквирима ове митрополије постојало је седам епархија и једна архијерејска. Од 1726. године, када је настала Београдско-карловачка митрополија, број епархија се повећава за пет, тако да је она бројала укупно дванаест епископија. Осим у овој митрополији, српски народ је до окончања Првог светског рата, живео и унутар три епархије Црногорско-приморске митрополије, четири епархије Српске цркве у Босни и Херцеговини, у две епархије Далматинске црквене области и шест епархија на просторима Старе Србије и Македоније.

¹ Подробније: Branislav Gligoriјеvić, „Uјedinjenje Srpske pravoslavne crkve i uspostavljenje srpske patrijaršije u Jugoslaviji”, *Istorija 20. veka*, god. XV, br. 2 (1997), str. 7-18.

² Подробније: Марија Јанковић, *Епископије и митрополије Српске цркве у средњем веку*, Историјски институт, Београд, 1985.

После уједињења 1920. године, СПЦ највећим делом налазила се унутар граница Краљевине Југославије. Изван граница новонастале државе СПЦ је имала само Епархију будимску. Када је реч о Епархији темишварској потребно је напоменути да је од 1921. године, након Уговора о миру, значајан део територије ове епископије припао Краљевини Југославији. То је био повод да епископ Георгије (Летић), који је у то време био на челу ове епархије, седиште епископије премести у Велику Кикинду. Делом ове епархије који је територијално био у Румунију управљао је викарни епископ чије је седиште било у Темишвару.

У овом периоду историје СПЦ посебна пажња се мора обратити и на постојање Српског православног викаријата скадарског и на устројење епархија у САД и Канади.

Питање постојања Српског православног викаријата скадарског покренуто је после Првог светског рата са циљем решавања питања црквене јурисдикције над српским живљем у Скадру и његовој околини. Први кораци у вези са овим предузети су током 1914. године, у време када је Митрополијом пећком руководио митрополит Гаврило (Дожић). Он је као свог намесника поставио архимандрита Виктора (Михаиловића). 1922. године он бива рукоположен за епископа и постављен за викарног епископа скадарског. Пред многобројним тешкоћама са којима се суочавао, он је 1929. године био принуђен да се врати у Југославију. 1931. године поново је покренуто питање овог викаријата.³ Временом, са умањењем броја Срба који су живели на простору Албаније, значај викаријата слаби. Питање његове обнове поново је покренуто почетком 90-их година 20. века.

Када је реч о СПЦ у САД и Канади, потребно је нагласити да је друга половина 19. века време интензивнијег насељавања Срба на овим просторима. Било је то и време настанка првих Српских православно црквеношколских општина које су, у најранијој фази свог постојања, биле под јурисдикцијом руских епископа у Америци. Пре Првог светског рата предузети су први кораци да ове црквене општине буду под јурисдикцијом Карловачке митрополије. До реализације ове идеје није дошло услед избијања Првог светског рата. 1921. године основана је Епархија америчко-канадска са седиштем у Чикагу. Од 1926. године ова епархија добија и свог првог епископа. Био је то Мардарије (Ускоковић).⁴

Према Уставу СПЦ од 16. новембра 1931. године, изван Краљевине Југославије налазило се пет епархија: Православна чешка епархија са седиштем у Прагу, Српска православна црква у Сједињеним државама Америје и у Канади са седиштем у Чикагу, Мукачевско-прјашевска епархија у Прикарпатској Русији са седиштем у Мукачеву, Српска православна епархија задарска са седиштем у Задру и Српски православни викаријат скадарски са седиштем у Скадру.

³ Подробније: Dimitrije Kalezić, „Srpske škole u Albaniji“ - <https://www.rastko.rs/rastko-al/zbornik1990/dkalezic-skole.php> 04/12/2018; „Skadarski vikarijat“ www.stari.mitropolija.me/ustrojstvo/uvod.html 04/12/2018

⁴ Подробније: Епископ Сава (Вуковић), *Историја српске цркве у Америци и Канади 1891-1941*, Епархија шумадијска, Крагујевац, 1994.

Две године након завршетка Другог светског рата, сада у једној потпуно другачијој држави, СПЦ је, прилагођавајући се новонасталој политичкој ситуацији, према Уставу из 1947. године (члан 15) имала изван државних граница следеће епископије: Српска православна црква у Сједињеним државама Америке и Канаде, са седиштем у манастиру Светог Саве (Либертвил), Српска православна епархија будимска, делови Епархије вршачке и темишварске ван граница Југославије, са седиштем у Темишвару, Православна епархија Чешкоморавска у Чехословачкој, Српски православни викаријат скадарски и Српске православне црквене општине и парохије ван граница Југославије (цркве у дијаспори).

Настајање епархија СПЦ изван граница СФРЈ

Период Другог светског рата изазвао је значајне промене у животу СПЦ. Ове промене, између осталог, огледају се и у чињеници да је одређени број Срба током 1941. године, након капитулације Краљевине Југославије, био одведен у заробљеништво.⁵ По окончању рата, због промене политичког система, један део заробљеника одлучује да се не враћа у новонасталу државу. Значајан број Срба, видећи у ком правцу се развијају догађаји на просторима некадашње државе, а због учешћа у организацијама и покретима који су били противници новонасталог режима, настојао је да крајем рата напусти просторе Југославије и да нова станишта за себе и своје породице пронађе у државама западног света. Скупа са овим људима, у правцу Запада одлази и одређени број свештеника СПЦ. Доласком у Енглеску, Аустрију, Западно Немачку, САД, Канаду или Аустралију, народ је узимао активно учешће у тамошњим црквеним општинама, а свештенство је најчешће настављало да се бави својим пастирским радом међу сународницима.⁶

Зарад плодотворнијег црквеног живота, постојала је потреба да се изван граница СФРЈ устроје нове епископије. Рад ових епископија у овом периоду, али и касније, обележиће низ изазова политичке природе. Околност да су свештенство и народ који је напустио простор Југославије током и непосредно након Другог светског рата од стране тадашње власти посматран као политичка емиграција, ствара унутар СПЦ атмосферу неповерења. Емиграција је епископат СПЦ који је наставио да живи унутар СФРЈ посматрала као на сараднике режима. Узајамно неповерење унутар више црквене јерархије кулминирало је током 1963. године. Већ поменути епископ Дионисије (Миливојевић) не прихвата одлуку о административној подели Америчко-канадске епархије.

---

⁵ Данас се најчешће наводи податак да је око 210.000 војника, махом Срба, одведено у немачко, а да је око 20.000 њих одведено у италијанско заробљеништво. Погледати: Miljan Milkic, „12 dana otroga“, *Odbrana*, специјални прилог, 1. april 2017, str. 31.

⁶ Интересантан је пример епископа Дионисија (Миливојевића) који је по окончању Другог светског рата учинио много тога да доведе и збрине у САД српске заробљенике из логора по Немачкој, Аустрији и Италији. Претпоставља се да је на основу његових гарантних писама у САД дошло око 16.000 Срба, међу којима је било и тридесетак свештеника.

То ће бити почетак црквеног раскола који ће трајати до 1991/92. године и који ће оставити последице на функционисање епархија СПЦ у иностранству.⁷

Са друге стране, СПЦ је 1963. године поделила Епархију америчко-канадску на три нове епископије: Источноамеричку и Канадску, Средњозападноамеричку и Западноамеричку.⁸ 1969. године основана је Западноевропска и Аустралијско-новозеландска.⁹ 1973. године, из практичних разлога, одвојена је као нова Епархија аустралијско-новозеландска, а 1984. године основана је Епархија канадска.

Почетком 90-их година 20. века уследиће значајно увећање броја епархија СПЦ. Разлози да поједине епархије постану део дијаспоре били су административна подела епархија које су већ постојале, а такође и распад СФРЈ те настанак нових међународно признатих држава.

Типови миграција Срба и њихов утицај на функционисање црквеног живота у дијаспори

Разлог настанка данашње административне поделе СПЦ, то јест околност да она има већи број епархија у иностранству него у Републици Србији у значајној мери инициране су миграцијама становништва.

Економске миграције српског народа током 20. века, а које остављају свој траг на црквени живот у иностранству, можемо поделити у три категорије:

Прва категорија јесу миграције Срба које су трајале до времена пре почетка Другог светског рата. Реч је о исељавању Срба са простора на којима су живели најчешће према Америци (како Северној, тако и Јужној), а једним делом и према Аустралији. Тачан број ових миграната није могуће навести. Према појединим истраживачима реч је о 80.000 и преко 100.000 исељеника.¹⁰

Друга категорија јесу миграције које су започеле ктајем 60-их година 20. века. Овај талас економским миграната са простора некадашње СФРЈ најчешће је био усмерен ка земљама Западне Европе (Аустрија, Западна Немачка, Француска...) али није занемарљив број оних који су тих година отишли у САД, Канаду или Аустралију.¹¹

⁷ Погледати: Вељко Ђурић Мишина, *Герман Ђорић: Патријарх у обезбоженом времену*, Манастир Сланци, Београд, 2012, стр. 595-645.

⁸ За прве епископе ових епархија изабрани су Стефан (Ластавица), др Фирмилијан (Оцокољић) и Григорије (Удицки). Подробније: Епископ Сава, *Епархије и епископи 1920-1970*, Српска православна црква 1920-1970, Београд. 1971, стр. 516, 522, 527.

⁹ Први епископ ове епархије био је Лаврентије (Трифунковић), особа која ће оставити огроман траг на живот СПЦ изван граница СФРЈ. Подробније: Srdan Cvetković, „Vladika Lavrentije u dojavama doušnika Službe državne bezbednosti: Prilog proučavanju odnosa Srpske pravoslavne crkve i vlasti u socijalističkoj Jugoslaviji“, *Arhiv - časopis Arhiva Jugoslavije* 1-2 (2010), str. 87-97.

¹⁰ Погледати: Гордана Благојевић, *Срби у Калифорнији: Обредно-религијска пракса и етницитет верника српских православних парохија у Калифорнији*, Етнографски институт, Београд, 2005, стр. 24-25.

¹¹ Подробније: Radovan Milovanović, *Jugoslovenski radnici u Inostranstvu*, Београд, 1980; Mladen Vedriš, „Suvremene vanjske migracije iz SFRJ“, *Revija za sociologiju* 3-4 (1980), str. 123-130; Branko

Трећа категорија јесу исељеници с почетка 90-их година 20. века. Једна од карактеристика ових економских емиграната јесте да они не крећу више само према земљама Запада. Штавише, значајан број њих креће према Чешкој, Словачкој, Мађарској, Русији... Такође, није занемарљив број оних који одлазе у Јужноафричку Републику, затим према земљама арапског света, Кини или неким другим земљама Далеког Истока.

Када је реч о миграцијама Срба иницираних политичким ангажовањем, највећи број њих је у вези са временом Другог светског рата. Ратови на просторима некадашње СФРЈ такође представљају повод политичким миграцијама. Такође, није занемарљив број младих који из Србије одлазе у иностранство ради школовања. Део тих људи одлучио је да се не врати у Србију, а истовремено има активно учешће у животу црквених општина СПЦ.

У време прве генерације исељеника, црквени живот био је усмерен ка обезбеђењу елементарних услова за обављање богослужбеног живота. Било је то време недостатка свештеника и храмова. Са друге стране, било је то време када је црква још увек представљала значајан чинилац у свакодневици живота међу. Спремност ове генерације исељеника да остане хомогена, да цркву доживљава као део свог личног (породичног) живота, а ништа мање и као део свог националног идентитета, омогућила је да се у релативно кратком времену остваре намере у вези са постојањем места за богослужење, а такође да се устроје школе и различите верско социјалне организације попут „Кола српских сестара”. Важно је нагласити да организације и друштва овог типа и данас најчешће функционишу при црквеним општинама у иностранству. Резултати њиховог рада неретко се препознају управо на пољу очувања језика, писма или обичајима првенствено међу младим Србима.

Посебан период у историји СПЦ у дијаспори јесте утицај политичке емиграције. Њихов неретко испољени етнофилетизам цркву посматра не само као нераскидиви део српског бића, него и као организацију кроз коју се може наставити политичка ангажованост. Овакве идеје нису биле стране и појединим свештеницима СПЦ у иностранству тако да оне остављају траг и на њиховом пастирском раду. Власт у СФРЈ ово је прилично вешто искористила јер наредна генерација економских емиграната, она која је просторе Југославије напуштала у периоду с краја 60-их и током 70-их година 20. века, СПЦ у иностранству неретко посматра као нешто у чему баш и није пожељно учествовати. Тадашња власт акценат ставља на организовање југословенских клубова којих је, поменимо, само у Западној Немачкој крајем 70-их, било преко 90.¹² Када се свему томе дода да ови економски емигранти у иностранство одлазе са идејом о „привременом раду”, те да су неретко били под будним оком државних органа, они готово да немају значајнијег удела у животу СПЦ тог времена.

Као што смо напоменули, током ратова 90-их година 20. века, са простора некадашње СФРЈ у различите делове света кренуће и значајан број Срба.¹³

Pavlica, „Migracije iz Jugoslavije u Nemačku - migranti, emigranti, izbeglice, azilanti“, *Međunarodna politika* 1-2 (2005), str. 121-158.

¹² Погледати: „Srbi u Nemačkoj“ <https://emigracija089.wordpress.com/srbi-u-nemackoj/05/12/2018>.

¹³ Погледати: „Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka“ (ur.) Goran Panev, *Društvo demografa Srbije*, Beograd, 2011.

Њихов долазак у поједине земље најчешће је подразумевао укључивање у живот тамошњих парохија СПЦ, поготово уколико је реч о свештеницима. За разлику од емиграната из 60-их година, ове особе су једноставније прихватане од стране црквених општина и врло брзо су почињали да буду њихов активан чинилац. Околност да се број емиграната повећавао потакла је предузимање корака у смеру оснивања нових црквених општина и повећавање броја храмова. Последица тога било је и јесте повећање броја свештенослужитеља, па самим тим и стварање нових епископија пре свега на простору Европе али и другим деловима света.

Карактеристика тренутног живота појединих епархија СПЦ у дијаспори (оних на просторима изван граница некадашње СФРЈ) јесте константан прилив економских емиграната. Реч је о Србима који одлазе из Републике Србије, Републике Босне и Херцеговине, Републике Црне Горе и Републике Хрватске услед немогућности проналажења запослења или услед незадовољства првенствено економском ситуацијом у већини поменутих држава. Значајан број ових емиграната укључује се у црквени живот. Околност да је реч о млађим људима који су у већини случајева упознати са основним елементима православне вере, да је махом реч о особама које имају средње и високо образовање, те да имају предзнање језика држава у који се досељавају учинила је тренутну ситуацију свакодневице живота парохија СПЦ у дијаспори приметно другачијом у поређењу са оном која је била специфична за другу половину 20. века.

Препреке и њихово превазилажење у процесу побољшања квалитета црквеног живота у дијаспори

У овом поглављу покушаћемо да укажемо на тренутне изазове са којима се сусрећу поједине епископије СПЦ у дијаспори, а које их онемогућавају да имају квалитетнији црквени живот. Карактеристичан пример јесте Епархија будимска. Реч о епархији која се суочава са интересантним проблемом. Наиме, упркос томе што је статистички број житеља Мађарске који се изјашњавају као Срби данас већи него, на пример, пре неколико деценија, број оних који живе активним црквеним животом приметно је мањи.¹⁴ Били смо сведоци да је током 90-их година 20. века један број Срба, најчешће оних са простора Војводине, почео да се настањује у Мађарској (највише у Будимпешти). Ипак, била је то кратковремена епизода. Штавише, значајан број ових досељеника напустио је Мађарску и вратио се у Србију или је нова станишта пронашао у неким другим земљама.¹⁵ Са друге стране, однос државних институција Републике Мађарске прилично је добар према Епархији будимској. То се, између осталог,

¹⁴ Епархија будимска данас има 11 активних парохија док на територији Мађарске постоји преко 40 храмова СПЦ од којих је највећи број по местима у којима више нема српског живља. Упркос малобројности Срби у Мађарској су прилично добро организовани. Погледати: „Samouprava Srba u Mađarskoj“ www.szerb.hu/sr/06/12/2018.

¹⁵ Према попису из 2011. године, у Републици Мађарској живи 10.380 Срба. Погледати: „Srba u Mađarskoj tri puta više“ 08/04/2013 www.dijaspora.gov.rs/srba-u-madjarskoj-tri-puta-vise/06/12/2018.

огледа и у спремности да се преко Министарства за људске ресурсе обезбеди средства за реновирање храмова који су враћени реституцијом, али и за изградњу Музеја СПЦ у Будимпешти.¹⁶ Ситуација са Србима у Румунији, који црквено-административно подпадају под Епархију будимски, прилично је слична оној у Мађарској. Основни проблем јесте смањење броја верника изазвано одласком Срба из Румуније у друге земље и природним изумирањем становништва. За разлику од Мађарске, када је реч о мешовитим браковима, Срби у Румунији нису пред изазовом одбацивања своје и прихватањем друге вере имајући у виду да су Румуни у значајној мери окренути својој Румунској православној цркви.¹⁷

Када је реч о изазовима са којима се сусрећу поједине епископије СПЦ у иностранству значајну групу представљају изазови који су последица вишегодишњих несређених односа унутар парохија, док ништа мању групу чине изазови који су проузроковани спољашњим околностима, то јест односом друштва у којима живе верници парохија и епископија.

Када говоримо о изазовима који су последица односа унутар самих парохија СПЦ у иностранству потребно је нагласити да је, још пре Другог светског рата, народ који припада одређеној црквеној општини био тај који је прикупљао средства помоћу којих би било могуће функционисање целокупног живота заједнице. На овај начин створена је ситуација да црквене општине буду финансијски независне и да свака, сама за себе, решава своја финансијска питања. Улога црквених одбора у свему томе била је и остала од великог значаја. Економски посматрано, ова пракса се показала веома плодотворним пре свега имајући у виду да не само СПЦ, него и друге верске заједнице које постоје на простору одређене државе, морају да функционишу по прецизно одређеним правилима, па самим тим и економским. Непоштовање ових прописа било је и јесте значајан проблем и повод за ситуације у којима је СПЦ сама себе значајно дискредитовала како пред државним институцијама појединих држава, тако и пред верницима.

Значајан корак који је предузет у правцу превазилажења поменутих изазова али и унапређењу квалитета црквеног живота дијаспоре СПЦ јесте озбиљнији одабир кандидата за епископе који ће се налазити на челу епархија у иностранству. У другој половини 20. века пракса је била да се за епископе ових епархија изабирају кандидати којима би то биле прве епископије. Недовољно искуство у руковођењу епархијом, неретко и непознавање званичног језика државе као и изостанак других, ништа мање важних елемената које треба да поседује епископ не само у иностранству, у значајној мери успоравали су

¹⁶ Погледати: „SPC dobija muzeje u Budimpešti i Sentandreji - Počinje obnova crkvenih zdanja u Mađarskoj“ 20/03/2018 - <https://www.ekapija.com/news/2065870/spc-dobija-muzeje-u-budimpešti-i-sentandreji-pocinje-obnova-crkvenih-zdanja> 06/12/2018.

¹⁷ Према попису из 2011. године, у Републици Румунији живи око 18.500 Срба. Погледати: Стеван Бугарски, „Срби у Темишвару“, *Теме* 28/2 (2004), str. 765-778; „Православна Српска епархија темишварска у Румунији“ 27/01/1999 www.rastko.rs/rastko-ro/00ah_ser.htm 06/12/2018; Мира Канкараш Трклја, „Sve ih je manje, ali se ne daju - sa Srbima u Temišvaru na Božić“ 07/01/2018 <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/06/12/2018>.

развој црквеног живота у дијаспори. Данас, када су епархије у иностранству по броју верника неретко веће од епископија у Србији и у ситуацији када је потребно учинити читав низ корака ка унапређењу међуцрквених и међународних односа, пажљивији избор кандидата за епархије у дијаспори знак је да епископат СПЦ има реално другачији став у вези са овим питањем.¹⁸

Као посебна врста препрека у побољшању квалитета црквеног живота у појединим епархијама СПЦ јесте њихов положај у државама које су настале након распада СФРЈ. Осим свуда присутног проблема изазваног приметним одливом становништва, постоје и проблеми политичке природе. На пример, у Републици Црној Гори епископије СПЦ суочавају се са неприликама које су инициране активностима државних власти у процесу стицања аутокефалности Црногорске православне цркве. У Републици Босни и Херцеговини верници СПЦ, поготово у Федерацији Босне и Херцеговине, неретко су изложени опструкцији у процесу повратка у места где су живели пре избијања рата 1992. године. Многи од њих, уколико и успеју да остваре повратак, доживљавају нове непријатности које имају за циљ да им се отежа и онако лош положај који имају у друштву. Посебно тежак је положај епископија које су на простору Републике Хрватске. Са изузетком Митрополије загребачко-љубљанске, чији је један део на простору Републике Словеније, преостале епархије СПЦ сусрећу се са израженом нетрпељивошћу већинског становништва према Србима. Упркос томе, активности свештенства СПЦ у Републици Хрватској, поготово од почетка 21. века, усмерене су ка томе да се верницима пружи могућност не само постојања редовног богослужбеног живота кроз обнављање порушених цркви и постојање свештенства, него је, уз значајну помоћ Републике Србије и њених институција, предузет низ корака који иду у правцу побољшања квалитета свакодневног живота у надолazeћем времену. Примери тога јесу обнова рада појединих школских установа, као на пример, Богословије у манастиру Крка или оснивање Српске православне опште гимназије у Загребу.¹⁹ Од значаја је и присуство цркве у средствима јавног информисања као и активна издавачка делатност. Један од највећих проблема са којима се СПЦ суочава у Републици Хрватској поред малобројности верника јесте околност да је реч махом о људима старије животне доби. Ово је пажњу свештенства усмерило ка решавању социјалних, здравствених и материјалних проблема. Као начин у решавању поменутих проблема било је интензивирање контаката са другим епископијама СПЦ у дијаспори имајући у виду да је, када говоримо о Епархији далматинској, са њених простора значајан број Срба одселио у различите делове света. Одазив на молбе за пружање помоћи које организује епископија најчешће је позитиван. Као разлог наводи се да исељеници, поучени ранијим непријатним искуствима, заправо највише поверења имају управо у СПЦ и

¹⁸ Пример овакве праксе јесте епископ Силуан (Мракић), рођен у Аустралији, где сада обавља своју епископску дужност, као и епископи Никодим (Косовић) и Херувим (Ђермановић), који су рођени у Републици Хрватској (први у Задру, а други у Вуковару), а сада се налазе на челу Епархије далматинске и Епархије осјечкопољске и барањске.

¹⁹ Погледати: „Кантакузина Катарина Бранковић - Српска православна опћа гимназија” <https://www.srpskagimnazija-zg.org> 07/12/2018.

њену делатност на пољу пастирско-социјалног рада и политичког неангажовања.

Питање хришћанског схватања политике од великог је значаја за будућност епископија СПЦ у дијаспори. Напоменули смо да је у ранијем периоду значајан број свештеника био политички ангажован. Највећи број њих припадао је десничарским и конзервативним странкама мада је био и оних који су, почев од 19. века, прихватили левичарске идеје. На просторима изван своје матичне државе, где је однос не само према религији, него и према политици неретко другачији услед религијске разноврсности и мултикултурализма или је реч о друштвима која су непријатељски настројена према православним хришћанима, политичко ангажовање свештенства је контрапродуктивно њиховој примарној улози у друштву. Хришћанин (било обичан верник или свештеник), својом утилатеристичком етиком, у суштини је неодговарајући кандидат за политичку ангажованост јер, најчешће, држава у којој он жели да оствари политичку ангажованост, у основи није хришћанска по свом опредељењу.²⁰ Околности живота у једној средини која је безмало у целости усмерена као обезбеђењу материјалне егзистенције и што је могуће лакшем подношењу финансијске оптерећености различитим видовима задуживања, ствара ситуацију у којој највећи број верника СПЦ у иностранству није у прилици да себе посвети неком политичком ангажману. Учествовање у политичким кретањима државе у којој живе православни хришћани могу узети, рецимо, изласком на изборе јер то је њихово право, а понегде и обавеза. Са друге стране, православни хришћани за себе и своје ближње неупоредиво више могу учинити ангажовањима која иду у смеру да се у свакодневици живота одрже морална и етичка начела проистекла из учења православне вере. У савременим мултикултуралним, мултиетничким, мултиконфесионалним друштвима изажен је процес умањења значаја националног. Ништа мање није приметан процес смањења важности религије у животу заједнице. Овакви процеси осећају се и унутар парохија и епархија СПЦ у дијаспори. Православље се често поистовећује са националним првенствено због околности да се име државе, па самим тим и нације, налази у имену одређене помесне православне цркве. Дијаспора је, поготово с краја 20. века, постала и простор за национална сукобљавања. Национална нетрпељивост прелива се и у сегмент верског живота тако да се Срби, Хрвати или Муслимани у иностранству поистовећују са вером заборављајући најчешће на етичку димензију вере у односу према ближњем и према непријатељу. У раскораку између прокламоване верске слободе и кретања на друштвено политичкој сцени, православни хришћанин који живи у дијаспори данас је пред изазовом превазилажења изазова да постане пасивни посматрач урушења етичких норми и вредности проистеклих управо из његове вере, а истовремено он је пред искушењем да крене путем фундаментализма. У делима савремених православних богослова најчешће насталих под утицајем радова свештеника Александра Шмемана и руских богослова који су након или пре

---

²⁰ Подробније: Александар Фатић, „Хришћанско схватање политике”, *Култура пописа*, год. XI (2014), бр. 24, стр. 117.

Октобарске револуције емигрирали на Запад или митрополита Јована Зизијуласа, доскора се као одговор на ове изазове инсистирало само и искључиво на литургијским сабрањима.²¹ Са друге стране, искуство кроз које су прошле епископије СПЦ током ратова на просторима некадашње СФРЈ, усмерило је вернике и свештенство на потребу интензивнијег учешћа у активностима социјалне и културне делатности при парохијама. Сама концепција сабрања хришћана суштински је евхаристична јер хришћани се, како у прошлости, тако и данас, окупљају у храму претходно се припремивши за евхаристију. Окончање евхаристијског сабрања није и не треба да буде искључење хришћанина као појединца из свакодневице или оправдање његове неактивности према ономе што се догађа у његовом окружењу. Напротив. Оно што је постало незаобилазни део црквеног живота највећег броја парохија СПЦ у иностранству јесте да по окончању богослужења имамо продужетак сабрања најчешће са циљем предузимања конкретних корака на пољу социјалне делатности. Ова пракса се показала као важан елемент црквеног живота и то не само за појединца, него и за читаву заједницу којој он припада јер омогућава да се оствари на делу оно чему хришћанска вера заправо и учи човека, а уједно је и својеврсна припрема за већ поменуто учешће у евхаристијском сабрању (причешћивању Тајнама Христовим). Када се овоме додају активности које постоје на пољу очувања националног идентитета (језик, писмо, фолклор, култура...) слободно се може рећи да ће у надлазећем времену парохије СПЦ у иностранству постати изузетно важна средишта не само верског живота, него и свих других елемената везаних за сваковрсни опстанак Срба као народа.

Литература:

1. Gordana Blagojević, Srbi u Kaliforniji: Obredno - religijska praksa i etnicitet vernika srpskih pravoslavnih parohija u Kaliforniji, Etnografski institut, Beograd, 2005, str. 24-25.
2. Srđan Cvetković, „Vladika Lavrentije u dojavama doušnika Službe državne bezbednosti: Prilog proučavanju odnosa Srpske pravoslavne crkve i vlasti u socijalističkoj Jugoslaviji“, Arhiv - časopis Arhiva Jugoslavije 1-2 (2010), str. 87-97.
3. Branislav Gligoriјеvić, „Uјedinjenje Srpske pravoslavne crkve i uspostavljenje srpske patrijaršije u Jugoslaviji“, Istorija 20. veka, god. XV, br. 2 (1997), str. 7-18.
4. Veljko Đurić Mišina, German Đorić: Patrijarh u obezboženom vremenu, Manastir Slanci, Beograd, 2012, str. 595-645
5. Marija Janković, Episkopije i mitropolije Srpske crkve u srednjem veku, Istorijski institut, Beograd, 1985.
6. Episkop Ignjatije Midić, Sećanje na budućnost, Beograd, 1995, str. 142-148.
7. „Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka“ (ur.) Goran Panev, Društvo demografa Srbije, Beograd, 2011.
8. Miljan Milkić, „12 dana otpora“, Odbrana, specijalni prilog 1. april 2017, str. 31.
9. Branislav Pantović, Milesa Stefanović-Banović, „Srpska pravoslavna crkva kao deo kulturno-istorijskog nasleđa „naših“ iseljenika u Argentini“, Zbornik radova sa naučne

²¹ Погледати: Епископ Игњатије Мидић, *Сећање на будућност*, Београд, 1995, стр. 142-148.

- konferencije sa međunarodnim učešćem „Očuvanje i zaštita kulturno-istorijskog nasleđa Srbije u inostranstvu” (IV), Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2013.
10. Branko Pavlica, „Migracije iz Jugoslavije u Nemačku - migranti, emigranti, izbeglice, azilanti“, Međunarodna politika 1-2 (2005), str. 121-158.
  11. Episkop Sava (Vuković), Istorija srpske crkve u Americi i Kanadi 1891-1941, Eparhija šumadijska, Kragujevac, 1994.
  12. Episkop Sava, Eparhije i episkopi 1920-1970, Srpska pravoslavna crkva 1920-1970, Beograd, 1971, str. 516, 522, 527.
  13. Aleksandar Fatić, „Hrišćansko shvatanje politike”, Kultura polisa, god. XI (2014), br. 24, str. 109-127.
  14. Mladen Vedriš, „Suvremene vanjske migracije iz SFRJ“, Revija za sociologiju 3-4 (1980), str. 123-130.
  15. Dimitrije Kalezić, „Srpske škole u Albaniji” <https://www.rastko.rs/rastko-al/zbornik1990/dkalezic-skole.php> 04/12/2018.
  16. „Kantakuzina Katarina Branković - Srpska pravoslavna opća gimnazija” <https://www.srpskagimnazija-zg.org> 07/12/2018.
  17. „Nacrt sporazuma o vaspostavljanju crkvenog jedinstva“ 17/05/2002 www.poa-info.org/istorija/resavanje/nis.html 04/12/2018.
  18. „Pravoslavna Srpska eparhija temišvarska u Rumuniji“ 27/01/1999 www.rastko.rs/rastko-ro/00ah_ser.htm 06/12/2018.
  19. „Samouprava Srba u Mađarskoj“ www.szerb.hu/sr/ 06/12/2018.
  20. „Skadarski vikarijat www.stari.mitropolija.me/ustrojstvo/uvod.html 04/12/2018.
  21. „SPC dobija muzeje u Budimpešti i Sentandreji - Počinje obnova crkvenih zdanja u Mađarskoj“ 20/03/2018 - <https://www.ekapija.com/news/2065870/spc-dobija-muzeje-u-budimpesti-i-sentandreji-pocinje-obnova-crkvenih-zdanja> 06/12/2018.
  22. „Srba u Mađarskoj tri puta više“ 08/04/2013 www.dijaspora.gov.rs/srba-u-madjarskoj-tri-puta-vise/ 06/12/2018.
  23. „Srbi u Nemačkoj“ <https://emigracija089.wordpress.com/srbi-u-nemackoj/> 05/12/2018.
  24. Mira Kankaraš Trklja, „Sve ih je manje, ali se ne daju - sa Srbima u Temišvaru na Božić“ 07/01/2018 <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/> 06/12/2018.
  25. „Ustoličen prvi srpski Episkop buenosajreski i južno-centralnoamerički g. Kirilo (Bojović)“ 03/09/2018 www.spc.rs/sr/ustolicen_prvi_srpski_episkop_buenosajreski 09/12/2018.

SERBIAN ORTHODOX CHURCH LIKE CHURCH OF DIASPORA IN FRONT OF CHALLENGES OF EVERYDAY LIFE

Summary: The Serbian Orthodox Church has become a diaspora's church since most of its dioceses are located outside the borders of the Republic of Serbia. Everyday departure of the population leads to an increase in the number of believers abroad. There are many challenges ahead of the priesthood and people of these church municipalities. Their overcoming will enable the preservation of church unity and will create conditions for further progressing in order to preserve national identity.

Key words: Serbian Orthodox Church, diaspora's church, national identity